

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

Психологические факторы: Некоторые исследования указывают на то, что террористы могут иметь психологические особенности, такие как стремление к приключениям, низкая самооценка, желание принадлежности к группе и т.д.

Важно отметить, что эти факторы не применимы ко всем членам Аль-Каиды, и существует огромное разнообразие в мотивациях и характеристиках индивидуалов внутри этой организации. Исследования также подчеркивают, что большинство мусульман абсолютного большинства течений ислама не поддерживают терроризм и осуждают насилие.

Психолог Зарина Штеер внимательно изучила портрет и манеры поведения преступника. По ее словам, у алматинского стрелка явно выраженные криминальные наклонности. И самое страшное — слово «раскаивание» у такого типа людей в лексиконе просто отсутствует.

«Человек не раскаивается, человек достаточно спокоен, человек к этому шел. Его черты лица говорят, что он человек волевой, но достаточно внушаемый. Вот это яркий исполнитель, но он не лидер», — подчеркнула Зарина Штеер. И еще несколько штрихов к портрету. С карьерой у преступника тоже не получалось. Он часто менял место работы. Последнее, чем он занимался — это торговля сотовыми телефонами. В пользу того, что Куликбаев легко внушаем, говорит и то, с какой легкостью он пожертвовал своей семьей, а у него двое детей, ради навязчивой идеи.

Заключение:

Радикальные религиозные движения представляют серьезную проблему, требующую глубокого исследования психологического портрета их представителей. Проведенный анализ позволил нам понять мотивации, ключевые черты личности и влияние социокультурного контекста на формирование радикального религиозного поведения. Для борьбы с этим явлением необходимо уделить внимание причинам и факторам, которые способствуют радикализации, и разработать стратегии предотвращения и реабилитации.

Список использованных источников:

1. Андреев А.В. "Религиозный фундаментализм: социокультурные аспекты и психологический портрет" // Психологические исследования. - 2017. - Т. 10. - № 52. - С. 141-150.
2. Баранова И. И. "Психологические факторы радикализации религиозной мысли" // Научный вестник МГУ имени М.В. Ломоносова. Серия 14. Психология. - 2016. - № 3. - С. 56-68.
3. Голенкова Е. Н. "Личностные особенности представителей радикальных религиозных движений" // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Психология. - 2018. - Т. 23. - № 4. - С. 188-198.
4. Давыдов Д.Г. "Влияние религиозного идентификатора на процесс радикализации" // Социологические исследования. - 2019. - № 1. - С. 94-101.
5. Зайцев А. В. "Психологические особенности представителей религиозных экстремистских групп" // Социальная психология и общество. - 2017. - Т. 8. - № 1. - С. 53-67.

УДК 21.21.21

ДНИ ФАНАТИЗМШІЛ ТҮЛҒАЛАРДЫҢ СЕМАНТИКАЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕРІ

Ерденбаева Лана Жанатовна

Lana03_12@mail.ru

Студент специальности «Религиоведение», ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан
Научный руководитель - Т.Т. Айтмухамбетов

Қазіргі әлемде әлеуметтік-экономикалық және саяси тенденциялармен байланысты психика мен сананың топтық аспектілерін зерттеуге деген қызығушылық артып келеді. Бұл қоғамдық сананы талдаудың маңыздылығын, оның құрылымдық және функционалдық ерекшеліктерін, сондай-ақ шындықты көрсету тәсілдерін көрсетеді. Әр түрлі әлеуметтік топтар мен таптардың көзқарастарын көрсететін қоғамдық сана жеке адамға қарағанда анағұрлым іргелі және әр адамның санасында, соның ішінде қоғамның мәдени нормалары мен дәстүрлерінің маңызды элементтерінде көрінеді.

2023 жылғы жағдай бойынша Қазақстандағы әсіре діншілдіктің жай-күйіне құқықтық, әлеуметтік және саяси факторлардың күрделі өзара іс-қимылы әсер етеді. Қазақстан Үкіметі радикалды діни идеологиялардың таралуын тежеуге бағытталған, әсіресе діни негіздегі зорлық-зомбылық пен терроризм жағдайларына жауап ретінде заңдар мен саясатты жүзеге асырады. Бұл тәсіл Үкіметтің этносаралық және дінаралық қақтығыстардың өсіп келе жатқан тәуекелдеріне, сондай-ақ халықаралық терроризм қаупіне қатысты алаңдаушылығын көрсетеді.

2011 жылы Қазақстан Парламенті Діни қызмет және ұйымдар туралы заң қабылдады. Бұл заң ішінара бірқатар террористік актілерге жауап ретінде енгізілді және діни топтардың қызметін қатаң реттеуге бағытталған. Заң Мемлекеттің зайырлы сипатына баса назар аударады және діни ұйымдарды тіркеуге қатаң талаптар қояды. Негізінде, ол ұлттың дамуындағы тарихи рөліне байланысты жалпыұлттық қызмет ету үшін тек екі діни қауымдастықты, исламның Ханафит мектебін және православие христиан шіркеуін таниды. Заң құқық қорғау ұйымдарының шектеулі сипаты және діни бостандықтарға нұқсан келтіруі үшін сынға ұшырады.

Жағдай діни әдебиеттер мен материалдарға мемлекеттік цензурамен күрделене түседі. Үкімет діни мәтіндердің таралуын бақылауды енгізіп, оларды сатуға мемлекеттік лицензиялар алуды талап етті. Бұл діни материалдарды сатуға рұқсат етілген кітап дүкендерінің шектеулі санына әкелді. Сондай-ақ, діни әдебиеттерді онлайн сатуға шектеулер бар. Дін істері жөніндегі мемлекеттік комитет барлық діни әдебиеттерге сараптама жүргізеді және орынсыз деп танылған мәтіндер тәркіленуге және жойылуға жатады. Мұндай шараларды құқық қорғаушылар шектен тыс және Қазақстанның мәдени имиджіне нұқсан келтіретін деп айыптады.

Осы құқықтық шаралардан басқа, елдегі кеңірек Әлеуметтік және саяси толқулармен байланысты белсенділерді саяси тұрғыдан айыптау және ұстау жағдайлары болды. Үкіметтің Діни экстремизмнің болжамды қауіп-қатерлерімен күресуге деген көзқарасы заңды әрекеттер мен діни сенімдерді білдіруді бақылаудың үйлесімін қамтиды.

Тұтастай алғанда, Қазақстанның әсіре діншілдікке қарсы күреске көзқарасы қауіпсіздік пен бақылауға баса назар аударумен сипатталады, бұл ретте Үкімет экстремистік немесе қоғамдық тәртіп пен ұлттық қауіпсіздікке қатер төндіретін діни көрініс нысандарына қатысты берік ұстанымға ие. Алайда, бұл шаралар қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен діни бостандықтарды қорғау арасындағы тепе-теңдік туралы алаңдаушылық туғызды.

Әсіре діншілдік күшті эмоционалды компонент пен экстремалды көзқарастармен бірге жүретін шамадан тыс күшейтілген құндылық пен идеологиялық сенімдер жүйесі ретінде анықталады. Әсіре діншілдіктің негізгі сипаттамаларына мыналар жатады:

1. Догматизмде көрінетін рухани аспектілер және идеяны абсолютті шындықпен сәйкестендіру.
2. Позитивтіліктердің өзгермейтіндігінде көрінетін жеке қасиеттер.
3. Сыни ойлауды басуды және әлемге тар көзқарасты қамтитын когнитивті ерекшеліктер.
4. Мінез-құлық көріністері, мысалы, радикалды әрекетке бейімділік және мақсатқа жету үшін кез-келген құралдарды қолдану.

Әсіре діншілдік ұғымына семантикалық сараптама жасаған авторлардың пікірлерін талдайтын болсақ:

Кесте 1. Әсіре діншілдік бойынша авторлардың көзқарастары

У.Джеймс	Әсіре діншілдік қабілеті шектеулі интеллектпен және шартсыз ғибадатқа деген ұмтылыспен біріктірілуі мүмкін, бұл тақуалық сезімін идеализациялауға әкеледі. Бұл тақуалық сезімнің көрінісі басты мақсатқа айналады.
М.Вебер	Өз позициянды сәтті қорғау үшін құмарлық, ішкі жалынның жоғары деңгейі және толқу болуы керек.
В.В.Ким	Адам психикасының ұқсас күйі оның мәнін анықтайтын саналы және түпсана элементтерінің ерекше әсерін білдіреді. Бұл элементтерге абсолютті сенім, догматизм, күмән мен сыни ойлаудың болмауы, рефлексияның ерекше логикасы (тек әсіре діншілдік сенімдерге сәйкес келетін идеяларды қарастыруға жарамды).
Г.В. Старшенбаум	Бұл белгілі бір іс-әрекетке деген терең құмарлықтан көрінеді, Бұл оның айналасында табынушылыққа, белгілі бір мұраттарға табынуға және пікірлес адамдар тобымен толық бірігуге әкеледі.
В.Д. Менделеевич	Бұл белгілі бір іс-әрекетке деген шектен тыс құмарлықты білдіреді, бұл культтің пайда болуына және пұттардың пайда болуына, сондай-ақ адамның толық бағынуына және оның даралығын жоғалтуға әкеледі.

Әсіре діншіл тұлғалардың семантикалық өзгерістерін бірнеше тұрғыдан талдауға болады:

1. Тарихи даму: тарих бойында әсіре діншілдер көзқарастары мен сенімдерінің қалай өзгергенін зерттеу. Бұған мәтіндерді, тарихи құжаттарды және діни тәжірибелерді талдау кіруі мүмкін.

2. Психологиялық факторлар: әсіре діншілдік негізінде жатқан психологиялық мотивтерді зерттеу, соның ішінде топпен байланыстыру, мағынаны табу және сәйкестендіру қажеттілігі.

3. Әлеуметтік-мәдени әсерлер: Әлеуметтік және мәдени ортаның әсіре діншілдік нанымдардың қалыптасуы мен дамуына қалай әсер ететінін талдау.

4. Діни мәтін мен доктринаның әсері: діни мәтіндер мен доктриналарды түсіндіру әсіре діншілдік сенімдерге қалай ықпал ететінін зерттеу.

5. Қазіргі әлеммен өзара әрекеттесу: заманауи технологиялар, жаһандану және саяси оқиғалардың әсіре діншілдікке қалай әсер ететінін бағалау.

6. Мінез-құлық және экспрессивті формалар: әсіре діншілдік мінез-құлық пен өрнекте, соның ішінде рәсімдерде және сөйлеуде қалай көрінетінін бақылау.

7. Саяси және әлеуметтік салдары: әсіре діншілдіктің саяси тұрақтылыққа, әлеуметтік наразылыққа және мәдениетаралық қатынастарға қалай әсер ететіні туралы ойлар.

Бұл аспектілерді зерттеу дінтану, психология, әлеуметтану, тарих сияқты көп салалы тәсілді қажет етеді.

Әсіре діншіл тұлғаларды қабылдаудағы семантикалық өзгерістердің тарихи дамуы әртүрлі дәуірлерде әсіре діншілдік туралы идеялар өзгерген күрделі процесті көрсетеді. Ежелгі және ерте христиандықта, мысалы, дінге деген терең берілгендік пен сенім үшін шейіт болу құрметке лайық құбылыс ретінде қабылданды. Орта ғасырларда крест жорықтары мен мистицизмнің пайда болуымен әсіре діншілдік діннің неғұрлым экстремалды және белсенді түрлерімен байланысты бола бастады.

Ағарту дәуірі өзімен бірге әсіре діншілдікке сыни көзқарас әкелді, соқыр сенімге қарсы ақыл мен ғылыми әдістің маңыздылығын атап өтті. Қазіргі әлемде әсіре діншілдікке деген көзқарастар жаһандану, Ақпараттық технологиялар және заманауи әлеуметтік-саяси процестер аясында жаңа реңктерге ие бола отырып дами берді. Осылайша, тарихтағы әсіре діншілдікті қабылдау құрмет пен дәріптеуден бастап сынға және оның экстремалды көріністерімен күресуге дейін өтті.

Әсіре діншіл тұлғаларды қабылдаудағы семантикалық өзгерістерге әсер ететін психикалық факторлар әсіре діншілдікке деген көзқарасты қалыптастыратын ішкі және

сыртқы элементтердің күрделі жиынтығын қамтиды. Бұл өзгерістер психиканың әртүрлі аспектілерінде, соның ішінде когнитивті процестерде, эмоционалды күйде және мінез-құлық реакцияларында көрінеді. Уақыт өте келе және психологиялық ғылымдардың дамуымен ішкі мотивациялар, сенімдер мен психологиялық күйлердің әсіре діншілдікке қалай әсер ететінін түсіну тереңірек және сараланған болады.

Әсіре діншілдік контекстіндегі психикалық факторларды зерттеу қатаң діни идеология бере алатын құрылым мен сенімділіктің психологиялық қажеттілігі, сондай-ақ фанатикалық сенімдерді қалыптастырудағы жеке қасиеттер мен когнитивті бұрмаланулардың рөлі сияқты мәселелерді талдауды қамтиды. Әсіре діншілдікте стрессті басқарудың психологиялық механизмдерімен, топпен сәйкестендірумен және өмірдің мәнін іздеумен қалай байланысты болуы мүмкін екенін түсінуге ерекше назар аударылады. Бұл психикалық факторлар және олардың әлеуметтік-мәдени жағдайлармен өзара әрекеттесуі әсіре діншілдікті қабылдаудың әртүрлі тарихи кезеңдерде нәтижені өзгеретінін түсіндіруге көмектеседі.

Әлеуметтік-мәдени әсерлер әсіре діншіл тұлғаларға қатысты семантикалық өзгерістерде маңызды рөл атқарады. Бұл өзгерістер кең мәдени ағымдар, әлеуметтік нормалар және жеке діни көзқарастар арасындағы динамикалық өзара әрекеттесуді көрсетеді. Әр түрлі тарихи кезеңдерде мәдени және әлеуметтік контексттер әсіре діншілдікті қоғам қабылдап, түсіндіретін ерекше шеңбер құрды.

Мәдени дәстүрлердің, құндылықтардың және ойлау тәсілдерінің әсіре діншілдікті түсінуге әсері қауымдастықтар мен өркениеттердің діни нанымдар мен тәжірибелерді түсіну тәсілдерінен көрінеді. Бұл қоғамдардың діндарлықтың экстремалды көріністеріне қалай жауап беретінін, мойындау мен қолдаудан бас тарту мен сынға дейін қамтиды. Осылайша, әлеуметтік-мәдени факторлар әсіре діншілдікті қалай қабылданатынын және оның әртүрлі мәдени және тарихи контексттерде қалай өзгеретінін анықтайды.

Әсіре діншіл тұлғаларды қабылдауға әлеуметтік-мәдени факторлардың әсері әлеуметтік нормалардың, тарихи жағдайлар мен мәдени құндылықтардың күрделі өзара әрекеттесуін көрсетеді. Бұл әсер контекстке байланысты өзгеріп, әсіре діншілдік туралы жалпы түсінікті өзгертеді. Қоғамның әсіре діншілдікті қалай қабылдауы және бағалауы тарихи оқиғаларды, әлеуметтік өзгерістерді және мәдени тенденцияларды қоса алғанда, көптеген факторларға байланысты. Осылайша, әлеуметтік-мәдени әсерлер әсіре діншілдікпен байланысты семантиканы қалыптастырады, оны әр түрлі дәуірлер мен мәдениеттерде қабылдау мен түсіндіруді анықтайды.

Діни мәтін мен доктринаның әсіре діншіл тұлғаларды қабылдаудағы семантикалық өзгерістерге әсері осы құбылыстың эволюциясын анықтайтын негізгі фактор болып табылады. Діни мәтіндер мен ілімдер діндарлықты түсіндіру мен түсінуге негіз береді, бұл сенушілер мен жалпы қоғамның әсіре діншілдікті қалай қабылдайтынына әсер етеді. Бұл мәтіндер мен доктриналардың интерпретациясы мәдени және тарихи контекстке байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін, бұл өз кезегінде діни фанатизмнің әртүрлі уақытта қалай анықталатынына және бағаланатынына әсер етеді. Бұл динамикалық интерпретациялар діннің қоғамдағы рөлі мен әсіре діншілдіктің табиғаты туралы өзгеретін көзқарастарды көрсетеді.

Діни мәтіндер мен доктриналардың әсіре діншіл тұлғалардың семантикалық қабылдауына әсері уақыт өте келе олардың қабылдау бейнесіне еніп, өзгертеді. Бұл мәтіндер мен ілімдер нанымдардың негізі ғана емес, сонымен қатар контекст пен дәуірге байланысты өзгеретін әсіре діншілдікті түсіндіру үшін негіз болады. Осылайша, діни ілімдер мен мәдени-тарихи процестер арасындағы динамикалық өзара әрекеттесу әртүрлі әлеуметтік және уақытша контексттердегі әсіре діншілдік туралы түсінікті қалыптастырады және қайта анықтайды.

Әсіре діншіл тұлғалардың қазіргі әлеммен өзара әрекеттесуі олардың қабылдауына айтарлықтай семантикалық өзгерістер әкеледі. Жаһанданудың, ақпараттық технологиялардың және әлеуметтік медианың пайда болуымен әсіре діншілдік туралы түсініктер дәстүрлі нанымдар мен қазіргі әлеуметтік шындықтар арасындағы күрделі динамиканы көрсету арқылы дамиды. Бұл өзара әрекеттесу тек қақтығыстар мен шиеленістерді ғана емес, сонымен

қатар қазіргі заман контекстіндегі әсіре діншілдікті жаңа түсіну мен түсіндіру мүмкіндіктерін көрсетеді.

Әсіре тұлғалардың мінез-құлық және экспрессивті формалары олардың қабылдаудағы семантикалық өзгерістерде маңызды рөл атқарады. Уақыт өте келе, әртүрлі әлеуметтік-мәдени контексттерде әсіре діншілдіктің бұл формалары қоғамдық түсініктер мен әсіре діншілдікке деген көзқарасты өзгерту арқылы қайта түсіндіріледі. Бұл тек сыртқы атрибуттар мен белгілерді ғана емес, сонымен қатар сенімдер мен құндылықтарды білдірудің терең аспектілерін де қамтиды. Бұл өзгерістер діндарлық пен қоғамдық көзқарастардың өзара әрекеттесуінің кең динамикасын көрсетеді, мұнда мінез-құлық пен экспрессивті формалар үздіксіз өзара әрекеттесу мен қайта қарау процесінде шешуші болады.

Әсіре діншіл тұлғаларды қабылдаудағы семантикалық өзгерістердің саяси және әлеуметтік салдары қоғамдық құрылымдар мен саяси жүйелерге қатты әсер етеді. Қабылдаудағы бұл өзгерістер қоғамдық пікір мен медиа дискурста көрініп қана қоймайды, сонымен қатар діни экстремизмге, толеранттылыққа және мәдениетаралық диалогқа қатысты заңнамалық және саяси шешімдерді қайта қарастыруға әкелуі мүмкін. Уақыт өте келе бұл өзгерістер әлеуметтік үйлесімділік пен саяси тұрақтылыққа әсер ете отырып, діни әртүрлілікті басқарудың және экстремизмнің алдын алудың жаңа тәсілдерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Бердяев Н.А. О фанатизме, ортодоксии и истине. URL: <http://uro.narod.ru/bibliotheca/Berdiaev.htm> (дата обращения 24.09.2013).
2. Буковская Н.В., Воеводина Ю.А. Роль религиозных символов в политике // Вестник ТГПУ. 2006. С. 101-104.
3. Хьюман Р.В. 2023 жылғы Дүниежүзілік есебі: Қазақстан
4. АҚШ Мемлекеттік департаментінің 2022 жылғы халықаралық діни бостандық туралы есебі
5. Қазақстандағы діни сенім бостандығына шолу Eurasia Review

УДК 21.41.45

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ВЕРОИСПОВЕДАНИЙ В СОВРЕМЕННОМ ГОРОДЕ: АНАЛИЗ ФАКТОРОВ И ПРОЦЕССОВ КОНВЕРСИИ В РЕЛИГИОЗНОЙ СРЕДЕ АСТАНЫ

Ерманов Ерзат Абтыхалиевич
eabtyhaliev@mail.ru

Магистрант факультета социальных наук Евразийского национального университета имени Л. Н. Гумилева. Астана, Казахстан

Аннотация: Современный город является площадкой для взаимодействия различных вероисповеданий, что создает уникальную среду для изучения конверсии между религиями. В данной аннотации представлен анализ факторов и процессов конверсии в религиозной среде Астаны, столицы Казахстана. Исследование основывается на многообразии религиозных убеждений и мультикультурной природе города. Авторы рассматривают влияние социокультурных факторов, свободы вероисповедания, глобализации и межрелигиозного диалога на процесс конверсии. В результате анализа выявляются различные аспекты конверсии, включая личные мотивы, влияние социального окружения и духовное развитие. Представленное исследование помогает понять сложные взаимосвязи между вероисповеданиями в современном городском контексте и важность диалога и взаимопонимания в поддержании религиозной гармонии. Кроме того, анализируется роль государственной политики в сфере религии и ее влияние на процессы конверсии. Рассматривается также роль религиозных лидеров и общественных организаций в